

עומקא דפרשה

- אופן שמוהירין מן הדין
- שער הצינן
- אין עונשין מן הדין
- הן בני לא שמעו אלי

- ק"ו סברא או דין
- פירכא נעלמת בק"ו
- סברא או הלכה
- סלח נא על קל וחומר

פר' וארא - בענייני קל וחומר
בס"ד ערש"ק כ"ו טבת תשע"ב

מקור דחיישינן לפירכא נעלמת בק"ו

הרב לוי גרוסברד

במדרש (ב"ר פצ"ב אות ז) מנה עשרה קלין וחמורין המפורשים בתנ"ך, ראה שם. וא' מהם הוא המפורש בפרשתנו שאמר מרע"ה (שמות ו, יב) **"הן בני ישראל [שהשמועה על הגאולה טובה היא להם] לא שמעו אלי, ואיך ישמעני פרעה [שזו שמועה רעה לו], ואני ערל שפתיים"**. וכתב ע"ז רש"י מהמדרש הנ"ל "זה אחד מעשרה ק"ו שבתורה". ולא נהירא מה רש"י בא לפרש בזה.

ובעצם דברי המדרש האריכו רבותינו מפרשי המדרש לתמוה בזה, חדא דמה הענין בכל אותם עשרה ק"ו אשר כמעט בכלם אין אנו למדים מזה שום דין והלכה, ומה אשמועינן במנין זה. ועוד קשה דאטו רק עשרה ק"ו איכא בתנ"ך, וכבר מנה המהר"ז כארבעים ק"ו בתורה אכן ביפה תואר מנה ק"ו שלא נמנו כאן. וביותר דאיכא למישכח פירכא בכל הנך ק"ו שמנה המדרש וכמו שהעירו המפרשים בק"ו דידן דבני לא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה, ומה ענין זה לפרעה שאין לו לא קוצר רוח ולא עבודה קשה [ענין בפ' הרמב"ן ור"א מזרחי ועוד].

ובספר בית האוצר למהר"י אנגל (מערכת א-י כלל נו אות יד עמ' 821) הביא לבאר הקמ"ל בק"ו דידן, דנתגלה בזה דין חשוב, דהא כבר נאמרו כמה טעמים מדוע "אין עונשין מן הדין", ובס' הקובץ על הרמב"ם (פ"ו מע"ז ה"ד, הו"ד בס' הליקוטין, וכ"כ עוד מפרשים) פירש שחיישינן לפירכא נעלמת, ולכן אין ביד חכם לחדש ק"ו שמא יהיה על דבריו פירכא מאיזה מקום. ובזה ביאר האי דסנהדרין (יז, א) שאין מעמידין בסנהדרין אלא מי שיוודע לטהר את השרץ. והק' תוס' (שם) דהרי שרץ אסור מה"ת ול"ש לטהרו, ומה לנו בחריפות של הבל, וביאר לד' דמכיון שב"ד עונשים והורגים א"כ לפעמים גם יענישו מק"ו, ואם אין להם ע"ז קבלה אין להם לענוש עפי"ז דשמא יש לכך פירכא, ולכן ראוי שיהא הדיין חכם כהאי שע"י שידע לטהר את השרץ ודאי שידע לפרוך ק"ו כהאי. ובזה פירש שהמהר"א שלכן נכתב בתורה הק"ו של משה רע"ה בענין בני מפרעה "כדי שיהיה מזה הוראה לסנהדרין שלא יענישו מה"ד מחשש פירכא, שהרי אדון הנביאים דן ק"ו והיה עליו פירכא וא"כ כ"ש שאין לו לשאר אדם לסמוך על ק"ו להעניש עליו מחשש שמא יש עליו פירכא" [וכתב שכיון בזה לדעת הפמ"ג תיבת גמא פ' וארא ע"פ מה שייסד בשושנת העמקים כלל א, ע"ש].

והנה פשוטו של רש"י הנ"ל מבואר דהוא א' מעשרה ק"ו ומשמע דק"ו הוא, ולא מקבלים את הפירכא, ובפשוטו הוא ק"ו למרות הפירכא, ואדרבא הכיוון צ"ל שהתורה לא חששה לפירכא כהאי. ואכן בס' נתיב בינה (אהלות סי' מח) הרחיב לייסד "דמעשרה ק"ו הללו שמעינן חידושי דאיכא תרי אנפי דק"ו, דיש ק"ו שהלמד והמלמד הם שני דברים שונים, ובזה פרכינן פירכות, ויש ק"ו שהלמד והמלמד הם מאותו דין עצמו, ובזה כל עוד לית לן ראייה לא פרכינן שום פירכות". ולד' מדוקדק היטב הדגשת רש"י שהוא א' מ' ק"ו שבתורה, דקמ"ל שאף שפירכתו בציודו וכקו' המפרשים, מ"מ אין לקבל את הפירכא בסוג ק"ו זה כל עוד אין ראייה לכך. אולם בד' בית האוצר הא לא נתבאר כהאי.

וליישב הדברים נראה בפשטות דכונת המהר"א דלעולם דין ק"ו ילפינן מההיא דפ' בהעלותך "אביה ירק וגו' (במדבר יב, יד), ובק"ו דהכא שמעינן רק פרט מכללי ק"ו, דלא נתחדש כאן עצם דין הק"ו, אלא הכא נתגלה לנו שיכול להיות מצב שיחדש חכם גדול ק"ו מנפשיה, ויהיה ע"ז פירכא שלא יידע ממנה, ואין הנידון כאן אם למעשה אצלנו זה ק"ו דבלא"ה אין מכאן שום נ"מ לדינא, אלא מכאן נלמד לשאר מקומות שכה"ג לא מקבלים ק"ו הנדרש ע"י חכם עצמו [נא"כ יודע לטהר את השרץ וכמבואר בס' הקובץ. ועד"ז יתכן שבכ"א מהק"ו יש איזה לימוד לגדרי הק"ו, ויש להרחיב בזה טובא, וקצר המצע מהשתרע].

בענין אי ק"ו הוה סברא או דין

הרב יחזקאל ליברמן

בהגדה מבית לוי [על פיוט אחד מי יודע] הובא מהגרי"ז שחידש דק"ו אינו דבר של **סברא** שכיון שיש לדבר הקל הלכה זו מסתבר שכ"ש שיהא לדבר החמור ג"כ הלכה זו, אלא ק"ו הוה אחד מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן והוה **דין** דאי יש לדבר הקל הלכה זו ק"ו שיהא לדבר החמור ג"כ הלכה זו אע"פ שמסברא יש לחלק, והוכיח כן מגמ' ברכות כ"ג: דאיתא שם ק"ו דאי בבית הכסא קבוע שרי ליכנס עם תפילין בידו ק"ו שמותר ליכנס עם תפילין בידו לבית הכסא עראי, וממשיך הגמ' שבאמת יש סברא לחלק דבבית הכסא קבוע דליכא ניצוצות שרי אבל בבית הכסא עראי דאיכא ניצוצות אסור והק' הגמ' א"כ אמאי הוה ק"ו שאין עליו תשובה, ומתריך הגמ' א מילתא תיתי לה בתורת טעמא ולא תיתי לה בק"ו דאי אתיא לה בתורת ק"ו זהו ק"ו שאין עליו תשובה, ומבואר שאע"פ שיש סברא לחלק מ"מ אי באים בתורת ק"ו יוכל לילף ק"ו ובע"כ שק"ו הוה דין שיוכל ללמוד חמור מקל והוה אחד מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, וצ"ל שסברא זו לחלק לא מספיק ליחשב פירכא] ע' תוס' בב"מ המובא בהמשך].

עוד מוכיח הגרי"ז מתוס' בב"מ ג': ד"ה אבל, שכתב שדרך הגמ' לפרוך פירכא על ק"ו שאינו מסברא אלא מחומרא אחרת שיש לדבר הקל ואין לדבר החמור, ולכן לא מביא פירכא על ק"ו של העדאת עדים ממודה במקצת שבמודה במקצת שייך אישתמוטי ולכן יש שבועה אבל בהעדאת עדים לא שייך אישתמוטי, אלא מקשים פירכא שיש חומרא במודה במקצת שאינו בהכחשה והזמה משא"כ בהעדאת עדים שישנו בהכחשה והזמה, והביאור כנ"ל שק"ו אינו דבר של סברא אלא דין שיוכל ללמוד חמור מקל ורק אי יש חומרא אצל הקל יוכל לפרוך הק"ו.

ולכאורה יש עוד להוכיח כצד זה ממה שמצינו בגמ' ב"ק י"ח: דלר' טרפון לא אמרינן דיו היכא דמיפריך ק"ו, וצ"ע מה בכך א"כ לא תדרוש הק"ו בכלל ובע"פ שק"ו אינו בא מסברא אלא דין ויש הלכות במדה זו שהתורה נדרשת בהן ופעמים יוכל לומר דין ופעמים לא יוכל לומר דין. וכן ע' תוס' יבמות נ"ז: ד"ה רב, דג"כ מביא פירכא שאינו סברא לפרוך ק"ו שטעם זה ובע"כ שהוה דין שנחשבת פירכא, וכן העירוני להוכיח ממה שמצינו בתוס' בב"ק פ"ח. ד"ה שכן, שכתב שיוכל להקשות פירכא ולא שייכא וכ"כ תוס' הב"ק ה': ד"ה כי, וכן איתא בתוס' יבמות הנ"ל ובע"כ שלא באים מכח סברא.

וראיתי בלקט הערות [על ב"מ ג':] מהגר"א גורביץ שליט"א שמביא מרש"י בב"מ ג': שכתב שילפינן שיש שבועה בהעדאת עדים ק"ו ממודה במקצת, ומבאר שם רש"י שיש ה"א לחלק דרק יש שבועה במודה במקצת משום שלא חשיב אממונא דאישתמוטי אבל בהעדאת עדים דלא שייך אישתמוטי לא שייך שבועה דכיון דחשיב אממונא חשיב אשמועתא, וילפי בגמ' שאעפ"כ ילפינן מק"ו שיש שבועה גם בהעדאת עדים, והק' שם הרמב"ן על רש"י דאי חשיב על שבועה האין מועיל ק"ו שלא לחושבו דהלא אי חשוב הוא א"א למסור לו שבועה.

ותריך הגר"א גורביץ שליט"א דלפי הגרי"ז ניחא שק"ו הוא דין ולא מסברא וכיון דע"פ מדה שהתורה נדרשת בהן יוצא שיהא שבועה גם בהעדאת עדים בע"כ שלא אמרינן מיגו דחשיב אממונא וכסברת הרמב"ן דלא שייך למסור שבועה לחשוב אבל אין זו טעם דלא לילף הק"ו כיון שלמעשה יותר חמור בדין, ויש לעיין מה סובר הרמב"ן שלא תריך כן. [וע"ע בהגדה מבית לוי הנ"ל מש"כ מהגרי"מ פינשטיין צ"ל עוד ראייה לצד זה].

לע"נ מרת אסתר טויבא בת ר' משה צבי הרשוביץ ע"ה

קל וחומר סברא או הלכה

הרב יונה טאובה

איתא במסכת שבת דף קל"ב. "עד כאן לא פליגי רבנן עליה [דר' אליעזר] אלא במכשירי מילה, אבל מילה גופה דברי הכל דוחה שבת. מנלן אמר עולא הלכה. וכן אמר רבי יצחק הלכה. מיתבי בניין לפיקוח נפש שדוחה את השבת - רבי אלעזר בן עזריה אומר מה מילה שהיא אחת מאיבריו של אדם דוחה את השבת, קל וחומר לפיקוח נפש שדוחה את השבת. ואי סלקא דעתך הלכה, קל וחומר מהלכה מי אתי". רואים מדברי הגמ' שאין ללמוד דלא מהלכה למשה מסיני. ומבאר שם רש"י "אין דנין קל וחומר מהלכה קלא ניתנה תורה שבעל פה לידרש ב"ג מדות".

מזה רואים יסוד בדין קל וחומר. שהיה מקום לומר שק"ו הינה סברה ככל הסברות, ואם היה כך מה הטעם שלא ללמוד ק"ו מהלכה כפי שאפשר ללמוד מסברה בכל מקום בתורה. ועד כדי כך שאמרו חז"ל בכמה מקומות בש"ס "למה לי קרא סברא היא" ולמד מזה הפנ"י בכתובות שסברה דאורייתא היא. אכן מדברי הגמ' כאן וממה שפירש רש"י רואים שאין דין ק"ו כדיון כל סברא אלא שזו אחת מי"ג המידות שהתורה נדרשת בהם וכפי שמופיע בבבלי דר' ישמעאל. ודינה ככל שאר המידות שאינם מצד הסברה אלא גז"כ שכך ניתנה התורה להידרש. וכן רואים גם מהא דאיתא בב"ק דף ק"ד דאמרינן דיו לבוא מן הדין להיות כנידון. ואע"פ שעל פי הסברה הפשוטה לא היינו אומרים דיו, אכן מכיון שזה אחד מהכללים של קל וחומר שאינו סברה בעלמא אלא הלכה מובן שגם אם הסברה אומרת שלא נאמר דיו מכל מקום מצד כלל ק"ו אומרים דיו. ושמעתי מהגאון ר' יעקב לב זצ"ל דכך מטא בי מדרשא בשם הגר"ז זצ"ל.

וכן מצאנו בגמ' ברכות דף כ"ג: שכתוב "הא מילתא תיתי לה בתורת טעמא ולא תיתי לה בקל וחומר, והיינו שאם היינו לומדים בק"ו לא היה לזה פירא מכיון שלא היה אופן להראות שהקל הוא חמור או שהחמור הוא קל שזה הדרך שעושים פירא על ק"ו. אבל מכיון שלא לומדים דין זה בק"ו אלא מסברה אין מגבלות כאלו ויש אפשרות לומר סברות ככל שניתן. רואים מזה שלמרות שמצד הסברה יש לומר בדרך אחד אם דנים עליו מדין ק"ו אין לפרוך אותו בשום אופן למרות שמצד הסברה אין הדבר עולה יפה. אלא שק"ו היא אחת מי"ג מידות שהתורה נדרשת בהם ואין לפרוך ק"ו אלא על פי הכללים שניתנו בסיני ואם אין פירכה כזו זו היא ק"ו שאין עליו תשובה, ע"ש בסוגיה.

אכן ראיתי מובא בשם הראב"ד בפירושו לתורת כהנים שכתב שהמקור למה שאנו אומרים שסברא דאורייתא הוא ממה שלומדים ק"ו. ואם כן לכאורה זה דלא כפי שכתבנו שק"ו אינו סברה ככל הסברות אלא שמוגבל לכללים שקבלו מסיני כחלק מי"ג מידות שהתורה נדרשת בהם, ואע"פ שמצד הסברה יש לומר באופן שונה.

אכן יש ליישב שכוונת הראב"ד הוא שמנלן שבכלל מותר לומר סברה בדרך הלימוד שהיא התורה הוא דעת עליון ואיך ניתן לומר ששכל בשר ודם יבא לבאר מה שאמר קוב"ה בתורה שלו. אכן ממה שניתנה התורה רשות לכל חכם לדרוש ק"ו מעצמו, והק"ו ביסודו תלוי בסברת האדם שמחליט מה זה קל ומה זה חמור ועל פי זה קובע ומחדש דינים חדשים, רואים מזה ששכל האדם ראוי לכך להכריע ולקבוע בדיני התורה. ואע"פ שהתורה דעת עליון היא, מכל מקום "תשלח אמת ארצה" וניתן לבשר ודם להשתמש בשכלו להבין ולהעמיק בדברי התורה. אכן לאחר שהחכם לומד קל וחומר על פי שכלו מכיון שבחר לעשות כן בדרך של קל וחומר הוא מוגבל לכללי הלכה שקובעת באיזה דרך ניתן ללמוד ק"ו ובאיזה דרך לא.

סלח נא על קל וחומר

הרב לוי גרוסברד

» המשך מעמ' 1

בשולי הדברים ניתן אולי להמליץ בדברי הפייטן בזמן "המבדיל בין קודש לחול" הנאמר במוצ"ש (הובא במחז"ו סדר מוצ"ש ס"ה מרי"ג גיאות, ובמרדכי יומא סו"ס תשכז) "נחנו בידך כחומר, סלח נא על קל וחומר", ובפשוטו המכוון מכיון שאנו כחומר ביד היוצר (עשה"כ בירמיה יח, ו) לכן סלח לנו על עבירות קלות וחמורות, וכ"פ הגאון יעב"ץ בסידורו ובעוד מפרשים. ולהנ"ל אולי ניתן להמליץ בד' שאי"ז "קל וחומר" לתפארת המליצה, אלא כונת הפייט שהרי אין עונשין מן הדין, וכאמור לעיל משום דשמא יש לדין פירא, והאי מילתא ל"ש כלפי הקב"ה, דהוא דורש ודן כפי רצונו, וע"כ בענין הלימודים והדרשות לחיוב "אנו בידו כחומר" ואין לקבל לכאורה בזה שום פירא, וחלילה הרבה אנפי יש לחייבנו, ולכך מבקש הפייטן "סלח נא על קל וחומר" ואל תחייבנו מן הדין ומן הלימוד. ונקט ק"ו מכל הלימודים שהוא הראשון מי"ג מידות שהתורה נדרשת בהם, אבל ה"ה והמכוון בבקשה שלא יחייבנו כלל משום מידה ושום דרש, ונחל את השבוע מנוקים מכל חטא ופשע.

אופן שמזהירין מן הדין

הרב יעקב הירשמן

המגיד משנה (הל' מאכ"א פ"ב ה"א) מייסד דמה שכבר נאסר בלאו הבא מכלל עשה מן התורה בביאור, כיון שכן אפשר ללאו שלהן לבא מק"ו עכ"ד. ולפי' מבאר הצ"ח סוגיא בפסחים מ"א א'. וכדלהלן בעזה"ש.

בפסחים שם: ת"ר יכול צלאו כל צרכו יהא חייב ת"ל אל תאכל ממנו נא ובשל מבושל במים נא ובשל מבושל אמרתי לך ולא שצלאו כל צרכו היכי דמי אמר רב אשי דשויה חרוכא [פרש"י שרוף].

ופרש"י ד"ה יכול צלאו כל צרכו: ואח"כ בשלו יהא חייב והאי תנא הוא דאמר לעיל צלאו ואח"כ בשילו חייב לישנא אחרינא יכול צלאו כל צרכו דשויה חרוכא כדמפרש יהא חייב דלאו צלי אש הוא אלא קלי אש ושרוף וזה עיקר וראשון אינו כלום דההוא תנא כיון דרבי קרא צלאו ואח"כ בשילו מה לי שויה חרוכא מה לי לא שויה. עכ"ל רש"י.

וכתב הצ"ח (שם בפסחים ד"ה שם ת"ר יכול צלאו כל צרכו יהא חייב): עיין רש"י שדחה לשון ראשון, ולענ"ד נראה לקיים לשון ראשון ונדקדק בדברי הברייתא ת"ל אל תאכלו וגו' נא ובשל מבושל במים נא ובשל מבושל וכו', הרי שלא הביא במים, ולמה בכאן הביא במים.

ולכן נלע"ד על פי מה שכתבו התוספות בפרק כיצד צולין ע"ו. בד"ה אלא למ"ד, דבצלאו כל צרכו תו לא מחייב משום צלי מחמת דבר אחר, יע"ש, ורבנן דילפי שאר משקין מק"ו הקשו התוספות הא אין מזהירין מן הדין, וכתבתי דלשיטת הרמב"ם בריש פ"ב ממאכלות אסורות ניחא דכיון דבלא"ה איכא לאו הבא מכלל עשה דכי אם צלי אש שפיר מזהירין מן הדין, ולפי זה בנצלה כל צרכו דשוב ליכא עשה דכי אם צלי אש, שוב אם בשלו אחר כך בשאר משקין פטור, דאף דרבי רחמנא צלאו ואח"כ בשלו מ"מ בקרא כתיב במים, אלא דשאר משקים אתו בק"ו. וכל זה קודם שנצלה כל צרכו דאיכא בלא"ה עשה דכי אם צלי אש, אבל אחר שנצלה כל צרכו דשוב ליכא עשה, שוב אינו חייב בשאר משקין דאין מזהירין מן הדין.

וזהו כוונת הברייתא, יכול צלאו כל צרכו יהא חייב אח"כ אם בשלו בשאר משקין ת"ל אל תאכלו וכו' ובשל מבושל במים, ואם כן בקרא לא כתיב רק נא ומבושל במים ושאר משקים לא כתיב רק בק"ו, ואין מזהירין מן הדין. ומה דסיים נא ובשל מבושל אמרתי לך, היינו שתיים אלו אמרתי לך בפירוש, ובוזה חייב בשאר משקין, שאם אחר שצלאו נא גמר בישולו בשאר משקים חייב משום מבושל, ולא שצלאו כל צרכו, דבוזה דוקא אם בשלו אח"כ במים חייב ולא בשאר משקים. ועוד דבמים על כרחך למעוטי דבר אתו, וכיון דלרבנן חייב בשאר משקים וכן בצלי קדר וכמו שאמרו למעלה, אם כן דמים בחנם נאמר.

ולדידי ניחא, דעל הריבוי שמרבה צלאו ואח"כ בשלו על זה קפיד קרא שיהיה במים. וכל זה ניחא לחכמים, אבל לרבי דלית ליה חיוב בצלאו ואח"כ בשלו וכמו"ש לשיטת רש"י, ואף אם נימא דאית ליה מ"מ לדידיה דשאר משקין מריבויי דבשל ומבושל איתין ולא מק"ו, אכן כן אין חילוק בין שאר משקים למים גם בצלאו ואחר כך בשלו, שפיר איתיה במים. ושפיר הקשה המזרחי דלא נכתוב לא ה' ולא וי"ו, ומהרש"א השיג עליו דגם לת"ק כאן היה לו להקשות דלמה כתיב במים כלל כיון דגם שאר משקים אתו בק"ו. ולפ"מ"ש ניחא, דלת"ק איצטרך במים וכנ"ל.

ועל פי מה שכתבתי דלרבנן בנצלה כל צרכו יש חילוק בין מים לשאר משקים, הבנתי דברי רבינו הגדול הרמב"ם שם בפ"ה ח"ח שכתב אבל מותר לסוך אותו ביין ושמן ודבש ובשאר משקים ובמי פירות חוץ מן המים. והנה ראיה לדבריו לחלק בסיכה וטבילה בין מים לשאר משקים, נלע"ד שרבינו למד זה ממשנתו ששינוי אין מבשלין הפסח לא במשקים ולא במי פירות, ולמה שבקה משנתו מים. ולמימר דמים דכתיב בקרא לא הוצרך למיתני במשנתו, הוא דוחק. ולכן סבר הרמב"ם לפי שמשנתו רצה לסיים אבל סכין ומטבילין אותו בהם, וזהו דוקא במשים ומי פירות אבל במים אפילו סיכה וטבילה אסורה. אלא דאכתי גוף הדבר צריך טעם מכדי הא דאורייתא והא דאורייתא מאי שנא מים שאסור גם הסיכה והטבילה בהם ומאי שנא שאר משקים דמותר. ולפי מה שכתבתי ניחא, דמיירי בעודו רותח ובנצלה כל צרכו, ולכן במים אסור שהפסח מרתיח המים ושוב המים מרתיחים הפסח, ובפרט אם מיירי בעודו אצל האש על השפוד, אבל שאר משקים דאתו רק מק"ו אין מזהירין מן הדין. ועיין בפסחים ע"ו. בתוד"ה אלא למ"ד. עכ"ל הצ"ח.

לע"נ ר' יוסף בן ר' שרגא פייבל ז"ל גלב"ע כ"ה טבת

פער הליון

עשרה ק"ו שבתורה

בפר' וארא הן בני' לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה, וכ' רש"י דזהו אחד מעשרה ק"ו שבתורה, ופ"י הרא"ם דבני' הוא לטובתם ולא שמעו, כ"ש פרעה שהוא לרעתו. והר"מ אלשיך הוסיף מצד שבני' מאמינים משא"כ פרעה שהוא כופר.

וכ' המפר' דמ"ש בתורה לאו דוקא בתורה אלא גם בבניאים וכתובים, דבמדרש שם(פר' צב ז) נמנו ארבעה ק"ו בתורה ועוד ששה בנ"ך. הד' שבתורה הם: הן כסף אשר מצאנו באמתחותינו השיבנו אליך ואיך נגנוב כסף או זהב. הן בני' לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה. ואביה ירק ירק בפניה וכו', ק"ו לשכינה (כנ"ל). הן בעודני חי ממרים הייתם וכו', ק"ו אחרי מותי (דברים לא, כז).

ועי' ביפ"ת דקמ"ל באלו הק"ו דאע"ג דאיכא פירכא בכלולה מ"מ הק"ו שפיר. כגון במ"ש משה הן בני' לא שמעו וכו', איכא פירכא מה לישראל שכן היה להם קוצר רוח ודין הוא שלא ישמעו. וביאר דל"ח פירכא למשה משום שכשדן הק"ו לא ידע שהסבה שלא שמעו היא מקוצר רוח, רק שהתורה מעידה כן. (ועי"ש מ"ש בשאר הק"ו). ויש לדקדק כדבריו במאי דכתיב אח"כ (ו, ל) הן בני' לא שמעו אלי ולא הזכיר הק"ו, משום דכבר נאמר לו שהוא מקוצר רוח, וממילא נפרד כנ"ל.

ובהאי פירכא דלא שמעו מקוצר רוח, כ' הרא"ם דמשו"כ הקב"ה לא ענה לו על זה, ועי' בעלי התוס'. וכבר האריכו בזה הרבה מהמפר' עי' מושב זקנים, אלשיך, גור"א, אוה"ח, נח"ו ובב"ש. ובדרשות האמרי בינה (דרוש א' לשה"א) ביאר דמשה סבר שישראל צריכים להתנהג חוץ לטבע, וכיון שראה התנהגו כטבע שלא שמעו מקוצר רוח, כ"ש שאיך ישמעוהו פרעה, שבטבע אין המלך שומע למי שהוא ערל שפתיים. [ועי' מש"ח שכ' פירכא אחרת שבני' הם בעלי בחירה משא"כ פרעה].

עי' מהרש"א סנהדרין לו. (ד"ה אמרו) דעל הק"ו שאמר משה הן בעודני חי וכו', יש להשיב מהגמ" שם דבחי הצדיק הוא מבקש רחמים על הרשעים. ויחשב דפירכא כזו מבליעין בתוך הק"ו, וכמ"ש הרא"ם בפר' וארא לגבי הן בני' לא שמעו אלי.

ויש עוד ק"ו בתורה, כי שבעתיים יוקם קין ולמך שבעים ושבעה(בראשית ד, כד). אך אל"בב"ר (פכ"ג, ד) דהוא ק"ו של חשך, דאין לדרוש ק"ו לבטל הגזירה. ועי' ברשב"ץ (מגן אבות) על ברייתא דר"י.

סברת ק"ו

כתב בהליכות עולם (שער ד' פ"ב) **שהדעת תחייב** זה, שאם הקל נמצאת בו החומרא, זה החמור לא כ"ש. ובזה מבואר הדין שאדם דן ק"ו מעצמו (פסחים סו, קידושין יד:), וכמש"כ הרשב"ץ (במגן אבות על ברייתא ד"ג מדות) 'ולפי שהסברא מחייבת כן רשאי כל אדם לדרוש ק"ו מעצמו וא"צ שתהיה לו קבלה מרבותיו'. (והוא דוקא בק"ו כמ"ש רש"י בפסחים לא סע"א ד"ה לא מקשינו). ועי' אגרות חזו"א ח"ג נח.

ועי' קרבן אהרן (מק"ו ח"ט יא). דיסוד הק"ו הוא שכל דבר יקרב אל דומהו, כי ההשוואה בדברים הדומים מחוייבת, וחז"ל מצאו סוג דמוי גם באופן שהדברים יתדמו ע"י הניגוד שביניהם, דמשו"כ עליהם להיות שוים.

אך בחי' מ"מ קזים (ריש ב"ק ד"ה וכדי) כ' שכל דרכי הק"ו אינם מיוסדים על העיון והסברא, אלא הם **מקובלים מסיני**, ולכן לא נקפיד שהלימוד יהיה מוכרח מצד השכל. והוכיח כן ממה דיש ק"ו שאינו תלוי בסבית דין המלמד, כגון אשה שיוצאה בגט אינו דין שתצא בחליצה (קידושין יד:), עי"ש.

ולכאור' תליא בזה עצם ה**צורך בלימוד** לק"ו, דהנה בברייתא אי' 'מדין ק"ו כיצד' ועי' רש"י בזבחים (סט:): שפירש - מנין שהתורה ניתנה להדרש בק"ו. אך הרשב"ם בב"ב (קיא.) כתב - כלומר באיזה ענין אנו דורשין דבר מדבר ע"י ק"ו, ומשמע דס"ל דלעצם הענין א"צ לימוד [או משום שהוא סברא, או דהוא הל"מ], שהרי באמת בשאר המדות לא מיתתי קרא בברייתא שם.

ועי' בחי' הגר"י בזבחים שם ע"ד רש"י שהק' דמאי שנא משאר המדות שהן קבלה לעיקר דינן והברייתא באה רק לפרש כיצד דורשין, וכ' ד"ל דכיון דמזה ילפי' דין דיו מדאורייתא, ממילא אנו יודעים מזה דניתנה להדרש בק"ו. ולפ"ז איה"נ דעיקר הלימוד הוא לחדש דין דיו שהוא נגד הסברא, (כ"כ הקרב"א). אבל עצם הק"ו אף אם הוא סברא מ"מ ל"מ כדי לדרוש דינים, אלא רק נותן הבנה בילפי'. וא"כ י"ל דגם אין פלוג' בהנ"ל בין ההליכות עולם לר"מ קזים, ועיין.

הב"י בכללי הגמרא (שער"ד פ"ב יב) הקשה למה ניתנה מדת ק"ו יתתי במה מצינו. ותיירץ דק"ו הוצרך ללמד שני ענינים דלא דמו. וביבין שמועה כ"ע"ז שישנם ה' חילוקים בין ק"ו לבמה מצינו, עי"ש. ועי' בשושנת העמקים כלל א'.

פער הליון

אין עונשין מן הדין

במכות ה: ילפי' שאין עונשין מן הדין. ועי' סנהדרין נד. (ועו). דהיא פלוג' אביי ורבא במקום שהוא רק גלויי מילתא. ועי"ש עד. דרשב"י ורשב"ג סברי דעונשין מן הדין, וע"ז במלא הרועים ח"ב אות ע'.

ומה שבמקור דין ק"ו מהא דאביה ירק ירק בפניה, הוא **עונש שתסגר שבעה ימים**, כ' הכנה"ג (עי' לק') דכיון דהוא בדיני שמים לא שייך אין עונשין מן הדין. והביאור לפי הטעם דשמה איכא פירכא, דכלפי שמיא לא שייך. ולפי"ז י"ל עוד דבק"ו שבתורה לא שייך האי טעמא, וכ"כ התורה תמימה ס"פ בהעלותך דכלפי שמיא גליא דאין פירכא. ועוד תי' בס' אגרא דפרקא (קלח) דלכן נאמר במפורש בהאי קרא הלא תסגר שבעה ימים [דבל"ז הוא מיותר כיון דילפי' מהק"ו].

כ' הריטב"א במכות יד. (ד"ה והלא) **שבקרבן** עונשין מן הדין. (ועי' ערול"נ סנהדרין נד.) ובס' קובץ (על הרמב"ם ע"ז וד), ביאר סברתו דלמ"ד חולין שנשחטו בעזרה דאורייתא, אין מקום לחלק בין קרבן לשאר עונשין, דסו"ס חיישין שהק"ו פירכא, אבל כיון דק"ל דחולין שנב"ע לאו דאורייתא, מאי אכפת לן אם מביא קרבן.

הטעם שאין עונשין מן הדין

בהליכות עולם (שער"ד פ"ב יב) כ' דכיון שק"ו מסור לסברא ופעמים שאדם טועה ודן ק"ו פירכא, ונמצא שנענש שלא כדין. ויסודו מהראשונים בפי' הר"מ אבן מוסא (על ברייתא דר"י) שכ' דלפעמים יש סתירות לק"ו ואולי יעלמו לפי שעה, לכן לא הניחה התורה עונשי הגוף לסברא, כי אם לגזירת מלך מבוארת בתורה". [ובשושנת העמקים (א' ד"ה סאלני) הק' מדמצינו גם ק"ו לקולא, ואיך רשאיין להקל מספק. ועי' בלקח טוב (ב' ד"ה והנה בס') שתירץ דהחשש לפירכא אינו ספק השקול אלא חשש מיעוט].

והמהרש"א (סנהדרין סד:): ביאר הטעם דכיון שעשה עבירה חמורה מזו, אינו מתכפר בעונש המפורש בקלה ממנה.

ובלקח טוב (ב' ד"ה והנה בגוף) כ' עוד טעם דכיון דכתיב והצילו העדה, אין רשאיין לדרוש מדעתם לחייב, אלא רק מה שחייבה התורה בפירוש. עי"ש. ובפשטות א"צ לטעם, אלא כיון שמדת ק"ו ילפי' מקרא, כך מסורה המדה שאין עונשין מן הדין, והכי משמע במכות ה: ועי' ברכת אברהם ב"ק ב.

עונש ממון מק"ו

התוס' בב"ב ב' (ד"ה ולא) דייקו מהגמ' דבממון עונשין מן הדין, שהרי ילפינו חיובי שן ורגל מק"ו. [ועי' מלא הרועים (ח"ב עו), שצייין להרבה מקומות בגמ' דס"ל שעונשין ממון מן הדין]. אך הביאו ממכילתא גבי בור דאי' ללמדך שאין עונשין ממון מן הדין. ומשמע דר"ל דהש"ס פליג על המכיל'.

ולכאור' תלוי בטעמים הנ"ל שאין עונשין מן הדין, דלפי המהרש"א דהוא מצד הכפרה, באמת לא שייך בממון. אבל לפי סברת ההליכות עולם, אין סברא לחלק. וכ"כ בס' קובץ על הרמב"ם (הל' ע"ז וד), דכיון דהק"ו תלוי בסברא, יאמר המוחזק, המוציא מחבורו עליו הראיה והבא ראיה דכך הדין. ובלקח טוב (שם) הוסיף דאין הולכין בממון אחר הרוב ולכן חיישין למיעוט שמה יש פירכא.

והיד דוד כ' דאף לפי המכיל' הוא רק בדין נזיקין, אבל בשאר ממון עונשין מן הדין. ועי' לבוש מרדכי (ב"ק מ"ת א) דלכו"ע עונשין ממון מן הדין, והמכיל' איירי רק בבור דהוא בגדר עונש (על המעשה). וכ"מ ברשב"א, [אך עי' במלא הרועים (ח"ב עה), דהרשב"א קאמר רק לדעת המכיל'].

עונש בידי שמים מק"ו

ר"ח במכות (יד.) כתב דבחיבי כריתות אין עונשין מן הדין, וכ"מ ברשב"ם ב"ב פח: (ד"ה למעוטי). ועי' תו"ס ס"פ בהעלתך שהביא כן מס' הליכות אלי בשם התוס', שגם עונשים רוחניים הם בכלל אעמה"ד.

אך בדעת זקנים פר' אמור וברא"ם שם (כבג), כ' דלא אמרינן אין עונשין מן הדין אלא בעונש דיני אדם אבל בעונש דיני שמים לא. ועי' בכללי התלמוד לשיירי כנה"ג (סוף אר"ה, ונדפס בש"ס בסוף ברכות) שכתב (ד) ראיתי בס' צפחת המים בפר' אמור דאע"ג דאין עונשין מן הדין, לגבי שמים עונשין, דאמרינן **ק"ו לשכינה י"ד יום**. ובס' לימודי השם (סוף לימוד ו) הק' דיש לחלק בין נזיפה לזכרת, דדוקא נזיפה [הסגר] עושיין מן הדין.

ולכאור' תליא בטעמים דלעיל, דלטעם שהוא משום טעות, לא שייך בדיני שמים, וכ"כ הבאר בשדה. אך המלא הרועים (שם ח) כ' דסברת הרא"ם כהמהרש"א שהחמור לא מתכפר בעונש הקל, דכ"ז בדיני אדם דשמה לא מתכפר וייענש גם בידי שמים, אבל כשנענש בדיני שמים ע"כ דסגי בזה.

הן בני לא שמעו אלי

הרב אלחנן בונים קנטור

וידבר משה לפני ד' לאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתיים (שמות ו' י"ב). ופירש"י זה אחד מעשרה קל וחומר שבתורה.
 וידועה הקושיא שהרי ק"ו זה נפרך משלש פסוקים לפני כן שם נאמר ולא שמעו אל משה מקצר רוח ומעבודה קשה. וא"כ יש לפרוך הק"ו ולומר מה לפני ישראל שהיו בקוצר רוח ועבודה קשה תאמר בפרעה שוודאי לא היו בו טעמים אלו.
 ובישוב קושיא זה נאמר פירושים רבים, חלקם על דרך זו שהסבות שהיו לפרעה לא לשמוע אל משה גדולות יותר מהסבות של הקוצר רוח, וזה אינו מניח את הדעת שהרי בכל פירכא על ק"ו אין אנו אומרים כך שהטעם של הק"ו חזק יותר, אלא כיון שיש פירכא ואפשר לתלות בטעם אחר אין כאן ק"ו.

ואחרים היכלו בדוך אחרת לומר שמשך לא ידע הטעם של קוצר רוח ותלה זאת בכבוד לשונו, וזה דבר קשה לומר שנעלם הדבר מעיני הנביא, שהרי הנביא צריך לדעת, אם לא שה' מעלים ממנו כמבואר במקומות אחרים (כמו אצל אלישע, וזה העלים ממנו וגו' מלכים ב', ד' כ"ז).

ונראה לישב הקושיא בפשיטות, דהלא מתחילה כאשר בא משה לישראל והזקנים ובישר להם דבר ד' כתוב "ויואמן העם וישמעו וגו' ויקדו וישתחוו" (שמות ד' ל"א) ומפני מה כאן לא שמעו אל משה. אלא הדבר ברור שהוא מפני הכבדת השעבוד שהכביד עליהם פרעה בשביל מטרה זו וכמו שאמר "תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה ואל ישעו בדברי שקר" (ה' ט') וכמו שביאר במסילת ישרים פ"ב ו"ל עת פרעה הרשע שאמר תכבד וגו', שהיה מתכוון שלא להניח להם רוח כלל לבלתי יתנו לב או שימוע עצה נגדו, אלא היה משתדל להפריע לבם מכל התבוננות בכוח התמדת העבודה הבלתי מופסקת. עכ"ל. ותכניתו הצליח כמפורש כאן, שמשום הכבדת העבודה הקשה קצרה רוחם מלשמעו אל משה.

מעתה מיושב הק"ו כמין חומר דכל זה אכניס בק"ו, דהיינו הן בני ישראל לא שמעו אלי מקוצר רוח ומעבודה קשה, והלא מי תכנן כל זה פרעה הרשע, א"כ ק"ו שהוא שיזם כל הקוצר רוח הזה בשביל שלא ישמעו אלי עאכ"ו שלא ישמעו אלי [ולפי זה יש להבאר מה שאמר "ואני ערל שפתיים", פירוש ועוד שאני ערל שפתיים, עיין רמב"ן ואוה"ח].

הוסיף

יל"ע בבגד ארוג בחוט שרובו ממין החייב בציצית מדאורייתא או מדרבנן ומיעוטו מין החייב מדרבנן בציצית או פטור לגמרי ושיעור הבגד לחיוב ציצית נשלם ע"י המיעוט [ומצוי בשוק ט"ק כאלו לילדים שיש בהם אחוזי פוליאסטר], מה דין בגד זה לחיוב ציצית.
 ומענין זה, יש להסתפק בבגד שארוג מצמר ופשתים יחדיו האם גם בזה נאמר עשה דוחה ל"ת.

הרב אפרים גרבר

תשובות ומ"מ במלחמתה של תורה, יש לשלוח בקצרת האומר

נושאי הגליגות הקרובים בס"ד

- נא - קרבן פסח
- בשלח - הכנה לשבת
- יתרו - מעמד הר סיני
- משפטים - אחרי רבים להטות

ד"ת [עד 700 מילים] יתקבלו בצירוף שם מלא וטל'
 בדוא"ל: gal200@neto.bezeqint.net
 או בתיבת "עומקא דפרשה".
 בכניסה לאוצר"ס "בית יוסף" רח"ו שד"ח.
 בג. הדרומית - ביהכ"נ משובב נתיבות, נתיבה"מ 09.
 אין המערכת אחראית להחזיר כתבים או דיסקים.
 ד"ת בדפים בכת"י ברור מתקבלים עד יום א' בלבד.
 בדיסק ובמייל יש להעביר עד יום א' בלילה.

לקביעת חברותא 9141217 24 שעות ביממה

דרושים לחברותא

נושא	מקום	שעה	טלפון
גמ' ל"ז פ"ב	בית שלום	אפשר שעתיים	052-7668481
גמרא, בהספק	ברכפלד		054-8485609
גמ' רש"י	זכרון משה		054-8415279
דף היומי	קצות החושן		050-4172314
הלכות נדה	כולל קצות"ח בכרך רב ושומאל	9:00-1:00	052-7154732
גמ' ברכות, מוסר חרדים בעיון	מסילת יוסף 1		052-7670381
טושי"ע א"ח	נאות שמחה		9742634
הלכות שחיטה	שאנת אריה		052-7663551
פתוח	קומפלקס מסילת יוסף		052-7628697
פתוח	גבעה דרומית	ימים ב, ג 10-12	054-8475461
פתוח	נתיבה"מ 109		9744264
מתקרב מיישוב סמוך		10-12	057-3189011
שיעור ל"ך - תהלים	עמל התורה מל"ח 7	9:30-10:15	0504168069
דף היומי	אזור קסם	1:30-3:30	052-7677941
חומש ורש"י בעיון	שכונות מזרחיות		052-7149902
סדר מועד עמוד ליום	חברון, רח' שר"ח	חצי שעה בין הסדרים	054-8429484
דף היומי	בית אבא		052-7614024
המפקיד		אחרי 4	9740966
מסכת נדרים	המרכזי - חפציבה		054-8408925
פתוח	עדוף ברכפלד	מ 6:00	052-7648316
פתוח		5:00-6:00	9740162
פתוח	גבעה דרומית	מ 6:00 ג, ד	054-8475461
אלו מציאות בעיון הכנה לשיעור	אח"צ		050-4123974
קנין הלכה (אפשר גם אנגלית)	אפשר גם ערב		052-7153320
מפעל הש"ס 20 דף ללחודש	נאות שמחה		050-4116367
שהיה, חזרה, הטמנה	מלגה מכובדת למתאימים		052-7620264
שב שמעתא	קצות החושן	11-12	054-8437242
גמ' בקיאות	ברכפלד	9:30	054-8403599
מס' ברכות	ביבי"מ מול נתיבה"מ 11	10-11	054-8018066
גמ' ברכות	דרכי איש ברכפלד	7:00-9:00 3/4 שעה	054-8463106
קידושין, דף ליום, גפ"ת	נזר ישראל, שער המלך 2	10:45-11:45	054-8408216
שני דפים ליום עם תוס' הנצרך	בית יצחק	9:00 מ	054-8444746
דף היומי	היכל יצחק	7:30-10:30 עד שעה וחצי	054-8477779
פתוח		7-9	050-7532454
מגילה, חברותות ואח"כ שיעור	הגרא"א, גרין פרק	מ 8:30	052-7178854
מ"ב ח"ב	קריית ספר	10:15-11:00	9744120
גיטין או הלכות גיטין	בבית, משה"ח 10	מ 9:15	9108045
גמ' עם בחורים רציניים [לב לאחים]	רמלה	פעם בשבוע 9:00-10:30	052-7679759
בבא מציעא	פונגי"ז שר"ח	2-4 שעות	054-8404985
גמ' ארבעה אבות משניות	חפציבה		052-7683128

אש השנאה - למה?

דברים חדים כתער כותב האהוד"ח הקדוש בספ' (גמ')
 ואזר להצילו והבטיחו כי לעתיד לבוא ישיפע בנו
 אל עליון תורת חיים שבשער החמשים וכו', וזה על
 ידי הכירור שבשער החמשים כצד ההפך מהקדושה
 מה שלא היה במצרים. עכ"ל. ואנו כמצאנו אלו לנו
 שטובים הדברים על כשרנו, והראשונים כמלאכים חזו
 ראו בעיני קדשם מה שעתידינו אנו לעבור כיום הזה.
 ומה מפורש בדברי חז"ל הק' שלא היה במצרים?
 על דבר אחד, והוא: **"דורים בעריות"**. ענין הקדושה
 והצניעות היו שמורים למרחק כל עבודת הפרך והמרחק
 שאכלו כלי בבל, אמר"ח שמם, לשונם מלבושם וכו'
 כל ענין הקדושה לא ויתרו על קוצו של יוד. ואילו עתה,
 נסיונות נוראים עוברים אנו בעניני הטהרה והקדושה,
 בפרט הילדים הקטנים, כמה רחמים ותחנונים צריך
 שלא יושפנו למה שלא צריך. וכבר השריש לנו רבונו
 עמנו זי"ע"ל: **כנאולה הראשונה כך נאולה האחרונה**
 אותם מהלכים אותם נסיונות ואותם נסים, אלא שהכל
 יהיה כפורט גדול יותר, ביתר שאית וביתר עון. במצרים
 נגארו רק חמשים, ואילו כנאולה האחרונה יהיה כירור
 אחרי כירור, צורך אחר צורך, ככתוב בנביא ישעיה
 (הפסוקים יחד): "ועוד בה שיערה ושכה והיתה לבעור".
 בכל הרוחות ראונו איך שנתקיים "הפך לבם לשנוא"

עמו" (תהלים קה), ההפך ממה שנדמה שאם יתקרבו
 לנים אז יפסיקו לשנוא אותנו, אבל במציאות, דווקא
 כשנתקרבו למצרים וילמדו ממעשיהם, דווקא אז "הפך
 לבם לשנוא עמו". זהו מפלאי ההשגחה. כדאי ללמוד
 היטב את המפרש חכמה פ"ר בחוקותי בספ' ארץ גם
 זאת כדוחים בארץ אויביהם לא מאסתים ולא גלתיים
 כללוהם יגו'. ממש דברי נביאות, על ברלין ועל השואה
 שהיתה כעבור כמה שנים מת שכתב זאת.
 וגם בגליות האחרונות, ובעיקר בגלות כ"ן הערב רב,
 כמה שמנסים בת מועד להוריד את המחיצות
 והתחומים שבכלו לנו ראשונים כמלאכים, דווקא אז
 מגיעה רוח סערה והופכת לבם. **דווקא כשנסמים**
לששש את הגבולות, דווקא אז מתלבה אש השנאה.

מושב ע"י:

ארגון "משוכב נתיבות"
 מרכז להצלה רוחנית

ברגע האחרון!! לפני שיהיה מאוחר

ארגון משוכב נתיבות
 מרכז להצלה רוחנית

057-3133330 057-3102044/8/9 057-3140000

חדש ומיוחד!

ברומו של אדם
 יסודות שרשיים ועיקרים
 בעבודת האדם בעולמו

ספר חובה לכל בן עליה!
 הספר כולל ידיעות רבות וחשובות ועצות
 נפלאות ומועילות בענינים העומדים ברומו של
 עולם וברומו של אדם

כשבוועד הקריוב בע"ה בהצגה בבתי הכנסת
 לפרטים 08-9762658

להנצחת ופרסום בגליון: 052-7678393

המנוגינים להשתתף ולכתוב בקביעות
נא לפנות לטל' 052-7678393

לקבלת הגליון בדוא"ל בקביעות
בכל ערש"ק. יש לשלוח בקשה לכתובת:
 gal200@neto.bezeqint.net

תכנית "שמח תשמח" הלוואות בפריסה של 200 תשלומים

לפרטים: הרב א. ארנפורינד 050-4150605

למען עתיד ילדיך

הקופה שגדולי הדור סומכים וממליצים עליה
 תורמים לעניי העיר ורואים ישועות

